

El valor de la veritat

Ferran Sáez Mateu

Universitat Ramon Llull

TAULA

1 <i>Veritat</i> en un sentit col.loquial i <i>veritat</i> en un sentit filosòfic	3
2 Del valor del dogma al valor de la veritat: història d'una tensió	
3 Les disfuncions polítiques associades al relativisme extrem	
4 El valor de la veritat: una herència de la modernitat il.lustrada (conclusions)	

El valor de la veritat

Ferran Sáez Mateu

Universitat Ramon Llull

1 Veritat en un sentit col.loquial i veritat en un sentit filosòfic

En general, els nens de dos o tres anys utilitzen només conceptes denotatius -és a dir, aquells que designen coses que es poden assenyalar amb el dit-. Parlen de peres i de pomes, per exemple, i en fan judicis de valor elementals ("m'agraden", "no m'agraden", etc). És molt estrany que facin servir amb propietat termes com "susceptibilitat", "incongruència" o "retroalimentació", i no només perquè són poc usuals o difícils de pronunciar, sinó perquè són abstractes -és a dir, no denotatius-. Encara fóra més rar i tot que hi afegissin un judici de valor, del tipus: "la susceptibilitat és preferible a la mera desconfiança". De fet, per raons òbvies, és ben bé impossible que un infant d'aquesta edat fos capaç d'entendre correctament l'anterior enunciat.

En canvi, aquest mateix nen utilitza aviat un concepte infinitament més complex que tots els que hem esmentat més amunt. Es tracta de la noció de "veritat". Diu, per exemple: "és veritat que em dic Pau"; o bé, "no és veritat que ara estigui plovent", o altres enunciat per l'estil. Si li preguntem -jo mateix vaig fer aquest petit experiment en el seu moment- què vol dir "veritat" emprarà, inexorablement, fórmules recursives, com ara: "que és així *de debò*" o, més lacònicament, "que *ha passat*". De fet, utilitzarà expressions que considera semànticament equivalents a la noció de veritat i, en conseqüència, acabarà dient que "és veritat... allò que és veritat". Un adult que no disposi d'una terminologia filosòfica específica podrà sofisticar una mica més la resposta; però, al capdavall, aquesta acabarà sent igualment recursiva. És a dir, afirmarà que una cosa és veritable "quan ha estat *comprovada*", per exemple; però quan se li preguntí què significa "comprovar" dirà alguna cosa semblant a "veure si una cosa és

veritat o no". Per tant, el raonament recursiu és exactament el mateix, tot i que l'ús d'una terminologia més acurada pot suggerir el contrari.

Arribem d'aquesta manera a una petita -però important- aproximació prèvia al problema: l'ús col·loquial i espontani del terme "veritat", l'habitual en una conversa qualsevol, té ben poc a veure amb el sentit que se li atorga des de la filosofia o de la ciència positiva. Fins i tot en el si del saber científic, "veritat" vol dir una cosa en el context de les ciències formals com la lògica o la matemàtica, i una altra de substancialment diferent en l'àmbit de les ciències empíriques. En el si d'un sistema formal axiomàtic, per exemple, els axiomes no estan sotmesos al principi de bivalència i, en conseqüència, no són ni vertaders ni falsos.

En segon lloc, resulta important subratllar que la noció de veritat ha experimentat evolucions substancials al llarg de la història. A més a més, aquestes no han estat compartides ni assumides de la mateixa manera per totes les cultures. Més endavant veurem que aquesta innegable *historicitat* de la noció de veritat es pot interpretar de diverses maneres, i una d'elles porta a un relativisme extrem i paralitzador. El terme grec *aletheia*, el terme hebreu *'emunah*, el terme llatí *veritas*, etc. es poden traduir correctament per "veritat", però no volen dir de cap manera el mateix. La qüestió no és cap postil·la hermeneutica més o menys subtil: no volen dir el mateix en un sentit literal. Per als grecs de l'època pressocràtica, el terme *aletheia* al·ludeix a allò que abans estava ocult i algú ha desentranat i, per tant, equivaldria no tant a "veritat" en el sentit actual, sinó a allò que habitualment entenem per "descobriment". El terme hebreu *'emunah* fa referència -si més no en el seu sentit clàssic- a la confiança en una determinada afirmació, i també a la fidelitat a un enunciat previ al que s'atorga un rang epistemològic superior. Per tant, el contrari de veritat no seria falsetat, sinó alguna cosa semblant a "decepció". La *veritas* escolàstica és quasi equivalent al terme *adequatio*, és a dir, la concordança d'un determinat fet amb un determinat segment lingüístic. Aquesta *veritas* ja no concorda tampoc amb la noció cartesiana de veritat, ni aquesta amb la *Warheit* de Heidegger, etc.

En definitiva, quan parlem de "veritat" hem de tenir en compte, si més no, tres referents: a) el que contraposa el sentit col·loquial del terme amb el seu ús pròpiament filosòfic; b) el que subratlla la dimensió històrica del concepte, i fa que l'*aletheia* de la tradició grega, l'*'emunah* de la tradició talmúdica, la *veritas* de la tradició escolàstica, etc. no siguin termes sinònims en un sentit estricte; c) el que, ja dins de la cultura occidental, estableix divergències importants en relació a aquest concepte, i que arribarien al seu

extrem en la mateixa negació del concepte, sigui per la via de l'escepticisme pirrònic o del relativisme absolut. Aquest darrer punt resulta fonamental a l'hora de discernir si, en el si de la nostra cultura, la veritat és o no un valor, i també quines són les especialíssimes característiques d'aquest.

2 Del valor del dogma al valor de la veritat: història d'una tensió

En relació a la noció de veritat, els occidentals constituïm una autèntica raresa. La majoria de cultures van néixer i fructificar entorn d'una gran resposta que tenia una funció més o menys *axiomàtica*, si se'ns permet l'expressió: un mite fundacional, una revelació profètica, un decàleg, un llibre sagrat. Aquesta gran resposta constituïa una veritat inqüestionable. És a dir, en realitat es tractava d'un dogma -que, en un sentit tècnic, no és un mer sinònim de "veritat"-. La cultura occidental, ben al contrari, no neix a partir d'una resposta de caràcter dogmàtic sinó precisament d'una pregunta, inconcreta i generalíssima, que duu impresa un dubte explícit. Per què tot allò que ens envolta és com és?. El primer misteri, el dels pressocràtics, és la natura. Es tracta d'una actitud estranya: el dubte va recaure precisament en l'evidència més immediata i indiscutible, sobre les coses que veiem i toquem, i no pas en els déus invisibles o en els relats sedimentats per la la tradició. La primera impugnació a l'enigma va consistir precisament a renunciar a *una sola* gran resposta -en aquest cas, les cosmologies i cosmogonies tradicionals, així com a la codificació literària dels mites realitzada per Homer i Hesíode- i en prendre partit per l'estranyesa d'un món ja definitivament incompreensible, un món que calia *refer* amb grans esforços conceptuals, els que acabarien donant lloc a la filosofia i a la ciència.

Així, doncs, en l'acta fundacional de la cultura occidental, signada fa 25 segles a Grècia, no hi consta cap "veritat" concreta, sinó justament *una determinada actitud cap a la veritat*. I és justament en aquesta acta fundacional on hi trobarem la idea de veritat com a *valor*, que no té res a veure amb la idea de veritat com a *fet*. La veritat és un valor perquè ens fa entendre el món que ens envolta i, en conseqüència, *ens millora*, per dir-ho una mica ingènuament. No és un valor -i aquí rau l'abisme amb altres plantejaments- perquè es tracti d'una de quelcom *rebut* sinó justament perquè ha estat *conquerit* amb les eines de la racionalitat humana i, en conseqüència, n'eleva la dignitat d'aquesta. Heus aquí el matís gegantí que guiarà la civilització occidental en els seus millors moments. Copèrnic rebutja l'astronomia ptolemaica per la mateixa raó que assumeix la geometria euclidiana: perquè la primera no resulta funcional a l'hora d'entendre la realitat, i la segona sí. En temps de Copèrnic, tots dos llegats són "antics" i, d'alguna manera, venerables, però això no hi té res a veure. Per tant, no es tracta d'acatar o bé de transgredir el llegat de la tradició, les seves "veritats rebudes". Aquesta dicotomia no

forma part de l'esquema mental occidental, perquè aquest és aliè a la noció de "veritats rebudes" enteses com un valor en si mateix. Hi ha veritats i prou, sense cap altre matís; el fet que hagin estat "rebudes" passivament o bé "conquerides" per un mateix resulta accessori. Les idees no es rebutgen perquè siguin noves o velles, o perquè formin o no formin part de la tradició, sinó perquè permeten o bé impedeixen una aproximació racional i plausible a la realitat que ens envolta. L'antiguitat o novetat de les idees de Ptolemeu o d'Euclides no té res a veure amb l'actitud d'assumir-les o deixar-les de banda. La geometria d'Euclides encara ara, al segle XXI, permet fer intel·ligibles les propietats d'un triangle, mentre que l'astronomia ptolemaica ja no ens ajuda a entendre la trajectòria dels planetes. Això és tot: la resta de possibles consideracions resulten subsidiàries, o fins i tot supèrflues.

Des de la perspectiva occidental la veritat és un valor *només en aquest sentit*. En canvi, en altres cultures, en altres temptatives civilitzadores, això no és ni ha estat així. En aquests casos, la veritat també és un valor, però només en la mesura en que està lligada a un determinat *origen* -un origen privilegiat, en general diví-. Des de la perspectiva occidental, l'origen d'una veritat és important, però mai no determina substancialment la naturalesa d'aquesta. Per il·lustrar-ho amb un exemple senzill: si un científic amb premi Nobel afirma que dos i dos fan cinc, o que un triangle té quatre costats, un escolar de sis anys pot replicar-li que s'equivoca, sense que això constitueixi ni tan sols una transgressió. A Occident l'autoritat intel·lectual, l'*Auctoritas*, té un límit, i aquest coincideix justament amb la noció de veritat. En altres contextos culturals, passats i presents, això no era -ni és- així. En aquest cas, l'origen d'una afirmació preval sobre el contingut d'aquesta. Potser per això podem arribar a afirmar que, en determinats contextos culturals, el valor d'una afirmació no rau en la seva dimensió de veritat, sinó en la consideració que atorguem a aquell qui la formula, en clau d'autoritat.

Les lleis de Newton són una "veritat", però no pas un "dogma". Aquesta distinció pot semblar trivial però és, ni més ni menys, la que explica la possibilitat del progrés de les ciències i, al capdavall, de la societat. Si demà mateix, algú establís una explicació més funcional i senzilla a determinats fenòmens físics -si algú fos capaç de fer més intel·ligible la gravetat mitjançant uns altres paràmetres, posem per cas- el canvi no seria rebut com una catàstrofe, ans al contrari. Ni tan sols se'n ressentiria la figura històrica d'Isaac Newton, que continuaria essent considerat com un dels científics més importants de tots els temps. Això és degut a que la visió de la veritat pròpia de la modernitat il·lustrada no és dogmàtica i atemporal, sinó que se situa en una dimensió

històrica vagament *acumulativa*. I és tot just aquí, com ja ho hem advertit al començament, on pot activar-se la bomba de rellotgeria del relativisme extrem i d'una actitud escèptica que, en el seu paroxisme, tendeix per inèrcia a entendre que el no-res és la resposta a qualsevol pregunta. És tot just aquí on apareix l'ombra del nihilisme, que de vegades es manifesta en forma d'abúlia paralizzadora i altres, ben al contrari, com a manifestació d'una compulsió destructiva, tal com ho ha explicat André Glucksmann.

Aquesta constatació ens situa, per tant, en el centre d'una tensió inexistente en altres contextos culturals. És justament en el si d'aquesta tensió -incòmoda i alhora fructífera- que cal situar el problema de la veritat com a valor. La nostra pròpia història com a civilització ens ha mostrat en massa ocasions que entendre la veritat com a dogma té conseqüències catastròfiques; també ens ha mostrat, però, l'absència de la idea de veritat condueix a la inacció, a la confusió i, de manera inexorable, a la decadència. Ambdues constatacions són igualment importants, i per això estem parlant de tensió: no podem limitar-nos a prendre partit per una i menystenir l'altra, perquè ens veuríem abocats a la repetició de velles i doloroses errades.

3 Les disfuncions polítiques associades al relativisme extrem

Qualsevol persona que tingui una certa familiaritat amb la història de la filosofia i de la ciència occidentals, especialment a partir de la Modernitat, pot constatar amb nombrosos exemples que la *tensió* al·ludida més amunt no és de cap manera una metàfora. Evidentment, en molt poques èpoques aquesta tensió s'ha transmudat en un veritable equilibri. En general, hi ha hagut moments en què s'ha tendit al dogmatisme i altres a l'escepticisme, en una alternança més erràtica que no pas pendular. Ara mateix, l'any 2008, aquesta estranya balança es troba situada clarament en un dels extrems: el d'un escepticisme banal i d'un relativisme acrític que, en determinades qüestions, resulta preocupant. Quan és meditat i conceptualment elaborat, l'escepticisme és sa, i el relativisme pot constituir una vacuna efectiva contra la ceguesa que provoca l'etnocentrisme, per exemple. Però aquest no és el cas. Estem parlant d'una altra cosa: d'una societat que sovint renuncia a la idea de veritat des de la perspectiva trivial de la comoditat -és a dir, defugint la tensió que ha configurat la cultura occidental-. Alguns filòsofs actuals, com Harry G. Frankfurt, denuncien que aquesta actitud té més a veure amb la viabilitat d'una societat que no pas amb tecnicismes epistemològics. Dit planerament: una societat que fa abstracció de la noció de veritat i, en conseqüència, la desactiva com a referent fonamental, està abocada, com a mínim, a la confusió.

Com ja ho he argumentat en altres contextos, "complexitat" no vol dir el mateix que "confusió". Les societats del segle XXI són innegablement complexes, però això no significa que hagin de ser forçosament confuses. Són dues coses diferents. El flux d'informació potencial a l'abast d'una persona qualsevol resulta actualment inaudit. Es tracta d'un fet sense precedents històrics i, per tant, ni tan sols permet fer comparacions raonables amb altres contextos. Tot plegat ens situa davant d'un món complex, però de cap manera davant d'una forçosa entronització de la confusió. Cal que hi hagi una resistència, contra això. És cert que, buscant qualsevol paraula al *Google*, ens apareixen sovint centenars de milers d'entrades de molt diversa fiabilitat. És cert també, que quan el paradigma del saber era l'enciclopèdia de tota la vida, la de paper, les coses eren més segures. Recordem, però, que també eren més estàtiques i menys funcionals. Cal, doncs, que modulem la complexitat en un sentit positiu, i defugim la temptació de xipollejar les aigües pantanoses de dades inonnxes i imatges descontextualitzades que sorgeixen d'Internet. No tot és igual de vàlid. No tot és igualment versemblant. No tot és fiable. A

més a més, no totes les idees contribueixen a la convivència, ni a la dignitat de les persones. Si no som conscients d'això la viabilitat del nostre model civilitzatori té els dies comptats, per una raó ben senzilla: resulta impossible establir un rumb, adreçar-se cap a un lloc concret. Sense el referent de la noció de veritat tots els infinits rumbos possibles són igualment vàlids. Paradoxalment, això no genera una societat més oberta i crítica, sinó només més dubitativa i indecisa, que reacciona històricament davant de determinats estímuls banals i, en canvi, resta paralyzada quan els problemes són reals i tangibles. Ara comprovarem que no estem parlant de cap referent quimèric.

El repte més greu amb el que s'enfronten les societats avançades està relacionat amb el model energètic a seguir a llarg termini. Es tracta d'un problema que, per la seva naturalesa, no admet solucions improvisades: el que es comenci a fer -o a deixar de fer- ara tindrà una repercussió incerta i llunyana, que probablement ja no veurem. Podríem parlar d'*aposta*, però estaríem forçant el terme. És cert que no podem determinar les conseqüències exactes d'una decisió a gran escala amb una perspectiva de cinquanta anys, que són, si fa no fa, dues generacions. També és cert, però, que disposem de les eines de la racionalitat humana i aquesta ens permet discernir, si més no, quins punts de partida resulten manifestament inviables i quins no. En un tema com aquest, sembla que la primera paraula la té la comunitat científica, i l'última, la responsabilitat política. En abstracte, aquest sembla l'esquema d'acció més assenyat i funcional. Resulta, però, que les coses no funcionen així. El responsable últim d'aquesta disfunció no és altre que l'absència d'una noció de veritat que tingui un paper regulatiu o, si més no, arbitral. En el moment en que s'estableix una frontera inventada entre la "ciència oficial" i una suposada "racionalitat alternativa", per exemple, la noció de veritat queda desactivada, entre parèntesis. En el moment en què situem en un mateix pla epistemològic opinions basades en consideracions emocionals i estudis acadèmics que han costat molts anys de feina, el referent de la veritat s'evapora. De fet, deixa de tenir sentit. Des de la perspectiva del postmodernisme més radical, aquest fenomen no s'ha d'avaluar per força d'una manera negativa, en la mesura foragita la vella inèrcia del dogmatisme, etc. Aquesta és, per exemple l'opinió de Gianni Vattimo i altres.

Però aquest escut contra el dogmatisme té una altra cara, i no és tan agradable. És cert que pot evitar certes actituds històricament molt perilloses; però també sembla clar que en pot generar d'altres que són tant o més inquietants que les primeres, com ara la irresponsabilitat portada fins el seu límit. A nivell individual, aquesta actitud resulta simplement errònia; però quan té una dimensió col·lectiva, quan se situa en l'esfera

política, l'errada pot arribar a tenir conseqüències molt més greus. Aquesta idea tampoc és cap abstracció, sinó que ens porta a determinats episodis relativament recents que convé recordar. N'esmentarem tres que fan referència a coses ben diferents: la negació de l'origen víric de la malaltia de la sida, el nou revisionisme històric i la politització de la filologia en el cas del català-valencià. Malgrat tractar-se de temes tan diferents, tots tres tenen en comú una mateixa anomalia: haver rellegat la noció de veritat a un segon pla en nom de determinats interessos, igualment diferents. En els tres casos, això només és possible gràcies a haver fet una distinció entre la ciència "oficial" i l'"alternativa", sigui en l'àmbit de la medicina, de la història o de la filologia. Fixem-nos bé, doncs, que en tots els casos la disfunció no rau pas en un retorn al dogmatisme premodern, sinó justament en una aposta per un nou escepticisme relativista genuïnament postmodern. Mentre que l'escepticisme clàssic partia d'una consideració epistemològica i, en general, se situava en uns paràmetres conceptuals molt sofisticats, l'actual constitueix una mera negació de la veritat científica en nom de consideracions no epistemològiques, sinó ideològiques. El salt és doncs qualitatiu i substancial, com veurem ara.

Fa uns anys, el president de la República Sud-africana Thabo Mbeki es va fer ressò d'una mena de teoria conspiratòria segons la qual la sida no era una malaltia provocada com a conseqüència d'una infecció vírica, sinó "una simple manifestació de les desigualtats socials al món", que les multinacionals farmacèutiques havien manipulat i emmascarat per a poder vendre els seus productes. Aquella ridícula teoria negava evidències científiques que s'havien anat acumulant des del 1986, i que havien estat corroborades i assumides per la totalitat d'universitats, grans centres de recerca i institucions sanitàries de prestigi d'arreu del món. La pressió de la comunitat científica internacional va fer rectificar les tesis d'Mbeki, però el mal ja estava fet: milers i milers dels seus compatriotes van abandonar l'ús del preservatiu i van recuperar pràctiques supersticioses que no tenien cap efecte a l'hora d'evitar el contagi.

Un segon exemple significatiu el trobem en la revifalla del revisionisme històric auspiciat pels sectors més recalcitrants del nacionalisme espanyol. S'equivoquen els qui creuen que es tracta d'una antiquada reivindicació de certs episodis de la dècada del 1930. No és això. Aquesta negació d'evidències històriques indiscutibles s'emmarca en una mentalitat genuïnament postmoderna, que utilitza el relativisme com una eina ideològica. Quan Pío Moa afirma que la Guerra Civil va començar el 1934, i no el 18 de juliol del 1936, està fent una cosa més concreta del que sembla: estableix una jerarquia de valors en la que la noció de veritat científica ocupa un lloc subsidiari. Les

conseqüències immediates d'aquesta actitud poden semblar banals, però contenen una gran bomba de rellotgeria que es tradueix en la possibilitat de distorsionar el present a partir de la deformació premeditada del passat.

Finalment, un exemple ben proper: l'absurda polèmica sobre si la llengua de Joan Fuster i la llengua de Josep Pla eren diferents, que va arribar al seu paroxisme a començaments de la dècada del 1990. Contradient els coneixements de *tots* els filòlegs del món, es va arribar a afirmar que el valencià no era una variant dialectal del català, sinó una llengua que provenia directament del llatí i... de l'àrab (!?). Aquesta negació d'una veritat científica que mai no havia estat qüestionada per cap departament universitari ni per cap expert en filologia romànica va acabant donant lloc, però, a determinades institucions sufragades amb diners públics.

4 El valor de la veritat: una herència de la modernitat il·lustrada (conclusions)

En aquest punt, convé que recuperem el que hem dit al començament d'aquesta exposició: no és el mateix fer referència a la veritat en un sentit col·loquial que acostar-nos al problema emprant conceptes filosòfics més depurats i, sobretot, sent conscients de les variacions històriques que ha experimentat. Encara que pugui semblar el contrari, aquesta és la barrera més efectiva contra un relativisme que s'aprofita precisament de les incongruències que conté la noció col·loquial de veritat. En canvi, des d'una perspectiva que tingui en compte les aportacions de la història de la filosofia sí que es pot defensar el valor de la veritat sense recaure en dogmatismes premoderns ni en altres ingenuïtats epistemològiques i, a la vegada, sense aproximar-nos al carreró sense sortida del relativisme extrem o de l'escepticisme paralitzador.

Som occidentals del segle XXI, hereus de la modernitat il·lustrada. Aquesta és la nostra condició històrica. Venim d'on venim i, per tant, coneixem perfectament les conseqüències d'apostar per la veritat entesa com a dogma intocable, però també les d'assumir-ne les impugnacions del. Ambdós extrems han donat lloc sistemàticament a episodis inquietants. Quin ha de ser el valor precís que atorguem a la veritat?. *La d'una consciència de fal·libilitat que necessita autotrascendir-se.* Aquesta fórmula pot semblar una mica crítica, però en realitat és molt fàcil d'entendre. Recull el fil conductor del pensament modern, des de Descartes, al segle XVII, fins a pensadors dels nostres dies com ara Stephen Toulmin, passant per Kant i la majoria de filòsofs occidentals de biaix il·lustrat. D'alguna manera, configura el mínim comú denominador d'una actitud intel·lectual que té una traducció civilitzatòria molt concreta. Renunciar-hi equival a impugnar, directament, la idea central i fundacional de l'Occident modern, la que arrenca amb l'obra de René Descartes. A la primera part del *Discurs del Mètode*, per exemple, diu: "*Des de la meva infantesa vaig ser educat en l'estudi de les lletres, i com que m'asseguraven que amb elles es podia adquirir un coneixement clar i segur de tot allò que és útil per a la vida, sentia jo un vivíssim desig d'aprendre-les. Però tan aviat com vaig acabar els estudis (...) vaig canviar completament d'opinió*".

L'acta fundacional de la Modernitat està presidida per alguna cosa pitjor que un dubte: parteix directament d'una decepció. Però aquesta no es resol pas en la consumació de l'escepticisme i del relativisme que l'acostuma a acompanyar, sinó tot just el contrari. És

l'inici d'una construcció que prendrà com a principal referent la consciència de la fal·libilitat i també la consciència que aquesta necessita autotranscendir-se per a superar l'abúlia escèptica. D'aquesta manera, la ruptura amb el dogmatisme premodern no va coincidir amb l'inici d'un nou escepticisme sinó amb una severa reestructuració de la noció medieval de veritat. Nosaltres som hereus d'aquella consciència de fal·libilitat, però també de la convicció que aquesta resulta insuficient. A més a més, com no podia ser d'una altra manera, hem après algunes coses que provarem de subratllar en forma de conclusió (hi ha poques coses més "conclusives" que les lliçons històriques, especialment quan són doloroses).

1. La mera contraposició entre "veritat" i "mentida" pertany al registre col·loquial, i no permet tractar seriosament aquest problema sense caure en paradoxes o en contradiccions flagrants. Des de la modernitat il·lustrada el que cal contraposar són aquelles idees que tenen un fonament racional de les només parteixen de prejudicis, creences irracionals o consideracions purament emocionals. Històricament, l'absència d'aquest criteri de demarcació ha tingut -i continua tenint- conseqüències funestes. La veritat ha de constituir un valor en aquest precís sentit, no en altres que ens farien retrocedir cap a perspectives premodernes.
2. La ciència s'equivoca sovint (en cas contrari no podria experimentar cap progrés!) però és preferible a la superstició, en totes les seves múltiples acepcions. A més, en cas de conflicte, cal que hi hagi un referent *socialment* consensuat i *epistemològicament* sòlid. Subratllem els adverbis perquè, en realitat, es tracta de dues coses ben diferents. En una societat tan complexa com la nostra sorgeixen dissensions de tota mena. Si no existís un referent comú, la possibilitat de resoldre-les constructivament resultaria impensable. En tot cas, és evident que ara mateix sura en l'ambient un escepticisme banal i un relativisme acrític que, en comptes de tancar conflictes, els emmascara o els transforma en conflictes diferents. Per això la veritat és alguna cosa més que un assumpte abstracte dels filòsofs: té una dimensió política que ja fou prevista pel mateix Plató. En la mesura que vivim immersos en un context cultural de sobresaturació informativa, aquesta dimensió és ara més important que mai.
3. Des de la perspectiva moderna i il·lustrada resulta lícit impugnar críticament *qualsevol* idea. Aquesta és l'essència del *sapere aude!* kantianà. Ara bé, com ja ho

hem apuntat abans, aquesta actitud no ha de conduir forçosament a un relativisme paralitzador, estèril i, al capdavant, alienant. Això és el que no ha entès un cert pensament postmodern. No és el mateix relativitzar els hàbits alimentaris o la manera de vestir de les diferents cultures, posem per cas, que la noció de democràcia o el valor intrínsec de la vida humana. En el primer cas, som davant d'un saníssim exercici intel·lectual que ens aparta de la temptació de l'etnocentrisme. En el segon, en canvi, prenem partit per una actitud literalment autodestructiva i, per tant, estúpida. En aquest precís sentit, el valor de la veritat coincideix amb el valor que atorguem a la dignitat de les persones. I aquesta - convé dir-ho amb tota la vehemència que calgui- no és pas negociable.